08/08/2020

Σαν σήμερα έφυγε από τη ζωή ο Αντώνης Σαμαράκης

/ Παιδεία και Πολιτισμός

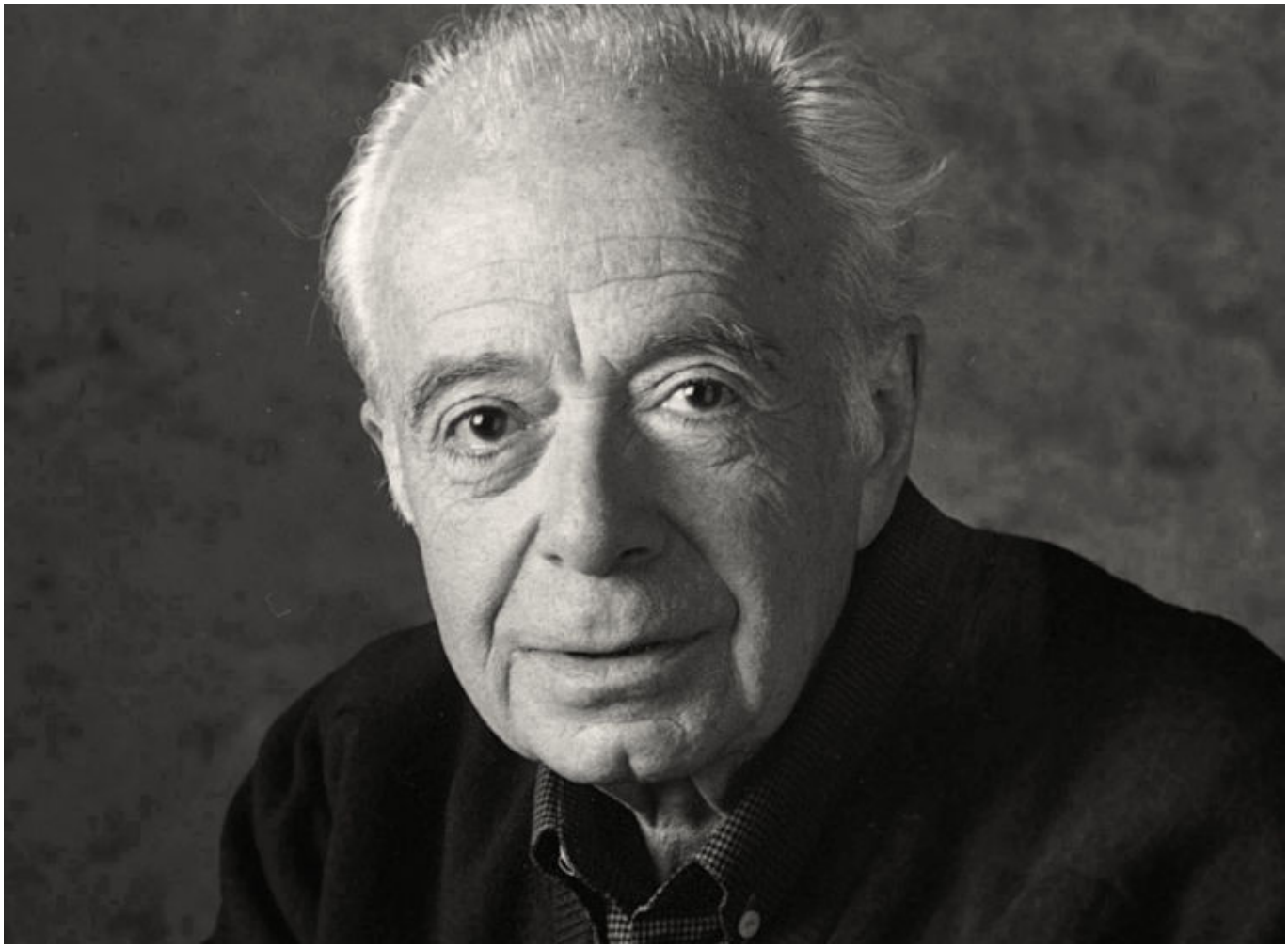

Σαν σήμερα έφυγε από τη ζωή, το 2003, ο Αντώνης Σαμαράκης, ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες πεζογράφους με διεθνή αναγνώριση.

Ποιος δεν έχει διαβάσει την κορυφαία δημιουργία του, το μυθιστόρημα «Το Λάθος» (1965), το οποίο μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο και την τηλεόραση;

Το έργο του Αντώνη Σαμαράκη ανήκει στην πτυχή εκείνη της νεοελληνικής, μεταπολεμικής πεζογραφίας, που έχει ως κύριο στόχο την κοινωνική κριτική και την κοινωνική καταγγελία. Μέσα από τα διηγήματα και τα μυθιστορήματά του, **φιλοδόξησε να γίνει «η φωνή αυτών που δεν έχουν φωνή»**, όπως είχε πει σε μια του συνέντευξη.

Ο Αντώνης Σαμαράκης γεννήθηκε στην Αθήνα στις 16 Αυγούστου 1919, γιος του Ευριπίδη Σαμαράκη και της Αδριανής Παντελοπούλου. Φοίτησε στην Βαρβάκειο Σχολή και σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1937-1941).

Στα γράμματα πρωτοπαρουσιάστηκε τον Νοέμβριο του 1933 από τις σελίδες του περιοδικού «Ξεκίνημα» με το ποίημα «Θάνατος» και συνεργάστηκε τα επόμενα χρόνια με τα περιοδικά «Νέα Εστία», «Νεοελληνικά Γράμματα», «Ακτίνες» κ.ά. Από το 1935 έως το 1963 ήταν υπάλληλος στο Υπουργείο Εργασίας, από το οποίο παραιτήθηκε με την επιβολή της δικτατορίας Μεταξά και επανήλθε μετά την Κατοχή το 1945.

Μπορεί ο Αντώνης Σαμαράκης να ξεκίνησε την λογοτεχνική του διαδρομή ως ποιητής, αλλά καθιερώθηκε με το πεζογραφικό του έργο. Το 1954, δίνει το λογοτεχνικό του στίγμα με την συλλογή διηγημάτων «Ζητείται Ελπίς». Αποτελείται από δώδεκα ολιγοσέλιδα διηγήματα, το τελευταίο από τα οποία έδωσε τον τίτλο σε ολόκληρη την συλλογή. Με απλά και λιτά μέσα ο συγγραφέας μας παρουσιάζει την εικόνα ενός κόσμου, που, μετά τον πόλεμο και κάτω από την απειλή ενός καινούργιου πολέμου, αισθάνεται απογυμνωμένος από ιδεολογικούς προσανατολισμούς, πίστη και ελπίδα. Στον ίδιο αυτό κόσμο θα κινηθεί και με το επόμενο πεζό του, το μυθιστόρημα «Σήμα κινδύνου», (1959).

Δύο χρόνια αργότερα παρουσίασε ένα τόμο με έντεκα διηγήματα υπό τον τίτλο «Αρνούμαι». Η συλλογή του αυτή, που είναι μια καθολική άρνηση στον παραλογισμό του μεταπολεμικού κόσμου θα του χαρίσει το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος (1962).

Όμως το έργο που θα τον καταξιώσει παγκοσμίως είναι «Το λάθος», ένα μυθιστόρημα που θα εκδοθεί το 1965 σε μια κρίσιμη καμπή της νεοελληνικής πολιτικής ιστορίας («Ιουλιανά» και «Αποστασία»). Το κύριο θέμα του έργου είναι «το λάθος» της αδυσώπητης εξουσίας που δεν υπολόγισε τον ανθρώπινο παράγοντα, δεν στάθμισε με ακρίβεια τις σχέσεις θύτη και θύματος και τις ψυχολογικές διεργασίες που κάποτε συντελούνται, με αποτέλεσμα να ανατραπούν όλοι οι ψυχροί υπολογισμοί και σχεδιασμοί του δυνάστη. Η κριτική υποδέχτηκε θερμά το μυθιστόρημα του Σαμαράκη και μεγάλα ονόματα της λογοτεχνίας, όπως οι Άρθουρ Κέστλερ, Γκράχαμ Γκριν, Άρθουρ Μίλερ, Ινάτσιο Σιλόνε και Άγκαθα Κρίστι εκφράστηκαν με ενθουσιασμό για την κορυφαία στιγμή του συγγραφέα. Το βιβλίο απέσπασε το Βραβείο Μυθιστορήματος των Δώδεκα (1966) και το Μέγα Βραβείο Αστυνομικής λογοτεχνίας στην Γαλλία (1970).

Το μυθιστόρημα μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο το 1975 από τον Γερμανό

σκηνοθέτη Πέτερ Φλάισμαν, με μουσική του Ένιο Μορικόνε και πρωταγωνιστές τους Μισέλ Πικολί , Ούγκο Τονιάτσι, Θύμιο Καρακατσάνη και Δήμο Σταρένιο. Επίσης μεταφέρθηκε στην μικρή οθόνη ως τηλεταινία σε χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία, η Γερμανία, το Ιράν, η Ιαπωνία, η Ουγγαρία και η Τσεχοσλοβακία.

Στο ίδιο κλίμα με τα προηγούμενα μικρά του αφηγήματα κινούνται και οι τρεις συλλογές διηγημάτων που ακολούθησαν: «Η ζούγκλα«» (1966), «Το διαβατήριο (1975), και «Η κόντρα». Μετά τη Μεταπολίτευση δημοσίευσε κείμενα κοινωνικού και πολιτικού περιεχομένου στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο.

Για το σύνολο του έργου, που έχει μεταφραστεί σε περισσότερες από τριάντα γλώσσες, του απονεμήθηκε το Βραβείο Λογοτεχνίας Europalia (1982). Τον Μάιο του 1994 αναγορεύτηκε σε επίτιμο διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών και τον επόμενο χρόνο η Γαλλία τον τίμησε με το Σταυρό του Ιππότη των Γραμμάτων και των Τεχνών (1995).

Για την κοινωνική και πνευματική του δραστηριότητα η UNICEF τον έχρισε πρεσβευτή καλής θελήσεως για τα παιδιά τού κόσμου και οι « Γιατροί του Κόσμου» του απένειμαν τον τίτλο του πνευματικού πρεσβευτή τής οργάνωσης. Συμμετείχε ως εκπρόσωπος της χώρας μας σε διεθνείς συναντήσεις για θέματα εργασιακά και μεταναστευτικά. Την περίοδο 1968-1969 ηγήθηκε αποστολής εμπειρογνωμόνων στις χώρες της Αφρικής μετά από ανάθεση της Διεθνούς Ομάδας Εργασίας. Ως εκπρόσωπος της UNESCO ταξίδεψε στην Αιθιοπία και δραστηριοποιήθηκε με άρθρα του για τη διεθνή κινητοποίηση υπέρ της επίλυσης των προβλημάτων των κατοίκων της χώρας.

Σε γενικές γραμμές τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πεζογραφίας του Αντώνη Σαμαράκη εντοπίζονται στην λιτή αφήγηση όπου κυριαρχεί ο καθημερινός λόγος, στην εμμονή στην λεπτομέρεια, στις συχνές φραστικές επαναλήψεις για να επιτευχθεί η έμφαση, στην χρησιμοποίηση στοιχείων του παραλόγου για να τονιστεί ο παραλογισμός και τον επιταχυνόμενο αφηγηματικό ρυθμό. Η γλώσσα του είναι απλή, χωρίς επιτηδευμένο ύφος, ξεχωρίζει κυρίως για την πυκνότητα των νοημάτων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν η ευρηματικότητα στην εξέλιξη και το τέλος της δράσης και η συχνή χρήση οπτικής χρήσης του λόγου (κείμενα δακτυλογραφημένα, σκίτσα, κ.α.).

Ο Αντώνης Σαμαράκης πέθανε στις 8 Αυγούστου 2003 στην Πύλο, σε ηλικία 83 ετών. Από το 1963 ήταν νυμφευμένος με την Ελένη Κουρεμπανά, σύντροφο και συνοδοιπόρο του για όλη την υπόλοιπη ζωή του.

Έγραψαν για τον Αντώνη Σαμαράκη

Ο Σαμαράκης είναι κατεξοχήν ο συγγραφέας που έχει αφομοιώσει και εφαρμόσει κατά τον καλύτερο τρόπο την κινηματογραφική τεχνική. Απορρίπτει την λογοτεχνική ρητορική και υιοθετεί την αντίστοιχη κινηματογραφική. Οι ιστορίες του ξετυλίγονται μέσα από οπτικές εικόνες και ο πεζός λόγος συλλαμβάνεται ως μια σειρά από λήψεις, πλάνα, επεισόδια, όπου με επιδεξιότητα ελέγχονται το μοντάζ και ο χρόνος ο υποκειμενικός και μη-γραμμικός [...] Η ζούγκλα, για παράδειγμα, αρχίζει με ένα ανθρωποκυνηγητό. Η γλώσσα γρήγορα επιταχύνεται και καταλήγει σ' έναν κατακλυσμό από ρήματα: ακολουθεί μια παύση. Στην κινηματογραφική ορολογία πηγαίνουμε από φλου λήψη σε εστίαση, καθώς ο άνθρωπος τρέχει και σταματά. [...] Οι τεχνικές αυτές αποκτούν ένα ευρύτερο φάσμα στο Λάθος, που έχει όλα τα χαρακτηριστικά δομικά στοιχεία μιας ταινίας. Με flashbacks, flashforwards (αναδρομές στο παρελθόν, στο μέλλον), ειδικές οπτικές γωνίες και απόψεις, με την αφήγηση να εναλλάσσεται ανάμεσα στους χαρακτήρες, να μεταβάλλεται από πρώτο πρόσωπο σε τρίτο, και να κατορθώνει σαν ύψιστο επίτευγμα την αναδρομή στο παρελθόν μέσα από την αναδρομή, flashback μέσα σε flashback, σαν ένα άτομο που ονειρεύεται ότι ονειρεύεται.

– Έντουιν Γιάχιελ, καθηγητής πανεπιστημίου και κριτικός κινηματογράφου.

Πηγή: sansimera.gr